

XXI-wieczne wyzwania wiążące się z naturą i dynamiką najrozmaitszych relacji międzykulturowych są coraz bardziej wyraźne i wymagające uwagi, zarówno w Polsce, jak i za granicą. Odzwierciedlenie znajdują m.in. w różnorodnych odmianach twórczości dla dzieci i młodzieży. Dzieła literackie, filmy, seriale, komiksy, spektakle teatralne czy też gry wideo prezentujące zagadnienia wielokulturowości mają potencjał uświadamiania wagi określonych problemów społecznych, występujących tak lokalnie, jak w skali globalnej.

Pojęcie wielokulturowości, w badaniach nad twórczością dla młodej publiczności obejmujące przede wszystkim rozważania nad relacjami grup narodowych, etnicznych itd., dziś coraz częściej bazuje na pojemnej definicji kultury. Ponad dekadę temu, w roku 2011, Ambika Gopalakrishnan w monografii *Multicultural Children's Literature: A Critical Issues Approach* stwierdziła, że wielokulturowa literatura dziecięca czerpie z doświadczeń społecznych i kulturowych takich grup, które wcześniej były niedoreprezentowane, a jej celem jest ukazanie istotności tych doświadczeń, wynikających nie tylko z pochodzenia etnicznego, lecz także z różnic płci, tożsamości psychoseksualnej, klasy, wieku, statusu ekonomicznego, (nie)pełnosprawności itd. Wcześniej, w roku 2009, Maria José Botelho i Masha Kabakov Rudman w pracy *Critical Multicultural Analysis of Children's Literature: Mirrors, Windows, and Doors* sygnalizowały, iż kategoria „rasy” nie może być rozpatrywana w oderwaniu od relacji władzy wynikających z nierówności klasowych i płciowych, ponieważ wszelka różnica kulturowa jest konstruktem historycznym i socjopolitycznym.

Koncepcja wielokulturowej literatury dziecięcej pojawiła się w latach 60. XX wieku, a badania nad nią – które wtedy dotyczyły przede wszystkim różnorodności etnicznej – zaczęły się prężnie rozwijać w ostatniej dekadzie ubiegłego stulecia. Analizowano głównie literaturę narodową, przede wszystkim USA, Kanady i Australii (Rudine Sims Bishop, John Stephens, Junko Yokota i Hazel Rochman, a w wieku XXI – także np. Sharyn Pearce i Miriam Verena Richter). Bodaj najczęściej cytowane – do tej pory – są monografie Mingshuiego Caia (*Multicultural Literature for Children and Young Adults: Reflections on Critical Issues* z 2002 roku) oraz Botelho i Kabakov Rudman (przywołana powyżej). Z biegiem

czasu prace naukowe publikowane po angielsku przestały dotyczyć jedynie literatury anglojęzycznej, lecz także zaczęły uwzględniać np. literaturę hiszpańską (badania Macareny Garcíi-González), grecką (Meni Kanatsouli, Theodora Tzoka), portugalską (Ana Margarida Ramos), skandynawską (Ingeborg Konglien) czy chińską (Chengcheng You), jak również filmy i programy telewizyjne (Sharon Bramlett-Solomon i Yvette Roeder, Erynn Masi Casanova, Karen Wells). Wskutek dyskusji nad nowszym od wielokulturowości pojęciem i postulowanym paradygmatem społeczno-politycznym, międzykulturowością (Tadeusz Paleczny, Martyn D. Barrett, Will Kymlicka, Nasar Meer i Tariq Modood), niektórzy zaczęli też wyróżniać międzykulturową literaturę dla młodych ludzi (m.in. Anna Fornalczyk-Lipska, Fokion Georgiadis, Catherine Cash Buck et al.).

W Polsce opublikowano jak dotąd tylko jedną monografię poświęconą analizom wielo- i międzykulturowej literatury dziecięcej i młodzieżowej prowadzonym z rozmaitych perspektyw – a więc bazującą na pojemnym rozumieniu kultury – pod redakcją naukową Bernardety Niesporek-Szamburskiej i Małgorzaty Wójcik-Dudek (*Wyczytać świat – międzykulturowość w literaturze dla dzieci i młodzieży* z 2014 roku), w której poszczególni autorzy i autorki analizują rozmaite aspekty literackich obrazów różnorodności kulturowej m.in. z perspektywy translologicznej, studiów postkolonialnych, genderowych i queerowych, a także biorąc pod uwagę cele edukacji wielo- i międzykulturowej. Temu ostatniemu zagadnieniu poświęcili swoje monografie Krystyna Kamińska (*W stronę wielokulturowości w edukacji przedszkolnej*, 2005) i Przemysław P. Grzybowski (m.in. *Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości*, 2009; *Edukacja międzykulturowa – konteksty. Od tożsamości po język międzynarodowy*, 2012; *Inni, Obcy – ale Swoi. O edukacji międzykulturowej i wspólnocie w szkole integracyjnej*, 2018 – praca napisana wraz z Grzegorzem Idzikowskim); za granicą studia na tematy związane z wielo- i międzykulturowym podejściem w edukacji ogłosili zaś m.in. Gunther Dietz, Nektaria Palaiologou, Garry Robson, Virginie Trémion, Fred Dervin oraz Neal Dreamson. Rodzimi badacze i badaczki opublikowali także kilkanaście artykułów naukowych – dotyczących wielo- i międzykulturowości rozumianej jako różnorodność etniczna i narodowa – o charakterze literaturoznawczym (Anna Fornalczyk-Lipska, Beata Gromadzka, Weronika Kostecka, Marta Jadwiga Pietrusińska, Ewelina Rąbkowska, Krzysztof Rybak, Katarzyna Smoter, Wójcik-Dudek, Joanna Żygowska) oraz metodycznym i pedagogicznym (Anna Janus-Sitarz, Małgorzata Latoch-Zielińska, Magdalena Ochwat, Lucyna Sadzikowska, Karolina Wawer).

W minionych dwóch dekadach wydano także prace prezentujące wyniki badań nad występującymi w twórczości dla młodych ludzi konstruktami:

(nie)pełnosprawności (w Polsce – przede wszystkim autorstwa Alicji Fidowicz, za granicą zaś – m.in. Tammy Berberi i Viktora Barberiego, Tiny Taylor Dyches i Mary Anne Prater, Zany Marie Luttfiyi i Nancy Hansen, Debry L. Minarick, Martina F. Nordena oraz Patricii A. Dunn), nieheteronormatywności i transpłciowości (Dominik Borowski, Katarzyna Reszczyńska-Urban, Danielle Glassmeyer, Gwendolyn Limbach, Tison Pugh, Amanda Putnam, Michelle Ann Abate i Kenneth B. Kidd, Derritt Mason), płci społeczno-kulturowej (Grażyna Lasoń-Kochańska, Adrianna Zabrzewska, Gael Sweeney, Roberta Seelinger Trites, Tricia Clasen i Holly Hassel), młodości i starości (Vanessa Joosen, Krystyna Zabawa).

García-González w monografii *Origin Narratives: The Stories We Tell Children About Immigration and International Adoption* (2017) słusznie zauważyła, że narracje nie tylko odzwierciedlają określone ideologie, lecz także same je stanowią. Dlatego uznaliśmy, że wnikliwe badanie strategii stosowanych przez twórców i twórczynie tekstów kultury dziecięcej i młodzieżowej jest niezwykle istotne. Na łamach niniejszego, a także kolejnego numeru *Dzieciństwo. Literatura i Kultury* (2022, t. 4, nr 2 – wskutek dużego zainteresowania i liczby przyjętych zgłoszeń podzieliliśmy to wydanie na dwie części) prezentujemy zatem artykuły poruszające problematykę wielokulturowych społeczności, międzykulturowych relacji oraz inkluzywności, jak również dyskryminacji i wykluczenia.

Dział „Studia” otwiera artykuł Katarzyny Korwin-Mikke, w którym badaczka przeanalizowała wizerunek osób zamieszkujących Globalne Południe obecny w wybranych tekstach współczesnej polskiej twórczości dla dzieci – utworach reprezentujących wyróżnione przez Caia i Bishop: literaturę światową i literaturę międzykulturową. W kolejnym tekście Alicja Fidowicz poddała refleksji cykl Marcina Koziola *Detektywi na kółkach* (wydawany od roku 2017), poszukując w tych powieściach reprezentacji różnorodności i wielokulturowości. Marcin Miłko rozważył natomiast obowiązkowe i dodatkowe lektury szkolne dla klas IV–VIII szkoły podstawowej pod względem występowania w nich wątków związanych z wielokulturowością, a także zaprezentował wybrane dzieła literackie i działania metodyczne, które można wykorzystać na lekcjach polskiego do kształcenia kompetencji międzykulturowych. W następnym artykule Beata Gromadzka przeanalizowała, w jaki sposób o polskiej tożsamości emigracyjnej mówią w literaturze dla młodych dorosłych niepolskie pisarki: Vali Þórsdóttir w utworze *Þankaganga. Myślobieg* (2010) i Sarah Crossan w *Kasieńce* (2012); tę refleksję badaczka usytuowała w kontekście ewolucji rodzimej twórczości emigracyjnej i migracyjnej dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Meni Kanatsouli i Rosy-Triantafyllia Angelaki zbadały zaś grecką literaturę dziecięcą prezentującą postaci dzieci romskich w odniesieniu do marginalizacji ludności

romskiej we współczesnej Grecji, a Magdalena Podlaska, w artykule wieńczącym dział, przybliżyła temat wielokulturowości w fińskiej literaturze dziecięcej na przykładzie książki *Kahden maan Ebba* [Ebba z dwóch krajów] Riikki Ala-Harji (2017) i jako kontekst zaprezentowała dane statystyczne dotyczące obecności dzieci we współczesnym społeczeństwie fińskim. W dziale „Rozmowy” prezentujemy wywiad z Olgą Derkachową, ukraińską badaczką m.in. literatury dziecięcej, poświęcony historii i terażniejszości tamtejszej twórczości dla młodych ludzi – zwłaszcza w kontekście wciąż trwającej inwazji Putinowskiej Rosji na Ukrainę. W „Variach” znalazło się studium Elizy Pieciul-Karmińskiej, w którym badaczka – w duchu konstruktywnej krytyki przekładu – rozważyła polskie tłumaczenia współczesnych niemieckich książek dziecięcych: *An der Arche um Acht*, czyli *O ósmej na arce* Ulricha Huba (2007) oraz *Die fürchterlichen Fünf – Strasznej piątki* Wolfa Erlbrucha (1990). W dziale „Artykuły recenzyjne” powracamy do tematu numeru za sprawą tekstu Karoliny Szymborskiej – poświęconego monografii *Niepełnosprawność w polskiej literaturze XX i XXI wieku dla dzieci i młodzieży* pióra Alicji Fidowicz (2020). Wreszcie, w artykule zamykającym numer, Agata Klichowska przygląda się zawartości tomu zbiorowego *Handbook of Music, Adolescents, and Wellbeing* pod redakcją Katriny McFerran, Philippy Derrington i Suvi Saarikallio (2019).

Zapraszając do lektury niniejszego wydania *Dzieciństwa. Literatury i Kultury*, jednocześnie zapowiadamy drugą część rozważań o wielokulturowości w twórczości dla młodej publiczności odbiorczej. Ogromnie dziękujemy też wszystkim osobom, które współtworzyły z nami ten numer periodyku.